

Tautos Atbudimas. Musų Rašytojų Veikalai XIX Amžiuje.

Kun. A. Miluko kalba, parengta „Aušros“ 40 — metų sukтуvių vakarui, Tromer's svetainėje, Bushwick Avenue ir Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y., 22 d. bal., 1923 m.

Ponios Ir Ponai:

Kiekvienam neįauku girdėti pagyrimą, atskiestą užtylėjimu tikrai gerų darbų, atliktų net su didžiausiu veikėjo kūnišku ir dvasinių jėgų įtempimu, arba ano dideliu pasiaukavimu dirbamam darbui ar vedamai idėjai. Juo nemaloniau teip giriamam, jei už padarytus darbus laukia kokio pripažinimo ar atlyginimo. Tautai irgi, o lietuvių tautai dabartinėse aplinkybėse juoba nemalonu, net kartais labai kenksminga, jei anos sūnų dideli darbai yra tyčia slepiami, užtylimi.

Tėvynmeiliams labai skaudu, sakysime, skaityti pagyrimai lietuvių tautos, sąjausmas parodomas už vieną kitą gerą ypatybę, jei užtylima didžiausi jos nuopelnai. Labai nemalonu man buvo 1920-tais metais skaityti anglų valdžios leidinį,*⁾ kur pagiriama Lietuvos patriotų darbai, bet kur tyčia ar ne tyčia užtylėta didžiausia mūsų tautos, tuomet ieškojusios pasaulio pripažinimo, teisė prieš nepriklausomybės — išlaikymas tautiškos sąmonės.

*⁾ Russia, Poland, Lithuania and White Russia. London, His Majesty's Stationary Office, 1920.

„Pirmutinis atviras tautiškos sąmonės apsirėiškimas pasirodė „Aušroje“... Nieko nėra charakteringesnio sulig intelektualės lietuvių judėjimo pradžios, kaip entuziazmas, kokių minima „Aušra“ ir anos redaktorai“... Teip rašė Anglijos oficialus leidinys, teip informavo anos šalies valdančias sferas.

Skaitėte neseniai mūsų laikraščiuose išgyrimus E. J. Harrisono, Britanijos vice Konsulo Lietuvoje knygos,*) vieno žymesniųjų Lietuvos apgynėjų viešos apšviesto pasaulio nuomonės teisme.

Daug gražių komplimentų jis prirašė lietuviams savo knygoje, net pasižadėdamas darbuotis tarp savo tautiečių, kad išrodžius lietuvių tautos teisybę anos ginčiuose su imperialistais lenkais. Tokio autoriaus knygoje neradus pilno apvertinimo Lietuvių Statuto, Vilniaus Akademijos garsių savo laiku mokslinčių, Donelaičio „Metų Laikų“, Vilniškio Universiteto mokslavyrių ir literatų lenkiškai, teisybė, rašiusių bet palaikiusių tautos sąmonę, Daukanto ir Valančiaus galdynės, Baranausko, Gimžausko, Vileišio — Nerio ir brolių Juškevičių, Pietario, kun. prof. Jauniaus ir Petro Kraučūno veikimo ir tiems panašių faktų, liudijančių tautiškos sąmonės išlaikymą — labai nemalonu daros.

Tylėjimu pavaišinęs garbingiausius Lietuvos vaikų darbus, prirodančius gyvavimą mūsų tautoje tautiškos sąmonės, p. Harrison ima rašyti savo knygos šeštąjį skyrių „The Lithuanian Renaissance“ — Lietuvių atgimimas (puosl. 26 ir kitus), kur sako: „Fortunately for posterity the iron hand of Russia could bend but could not break the national spirit of the people. An interval of seeming

*) Lithuania — Past & Present by E. J. Harrison, New York Robert McBride & Co. 1922.

despair gave way to the outbreak of a new Lithuanian movement largely directed by young Lithuanian students". (Nebuvo tos desperacijos pas mūsų Gimžauską, kada ans dainavo:

O Lietuva motyniale!
Tavi naktij asz sapnuoju.
Prie tau mano vis szirdiale,
Asz tau raszau ir dainuoju.
Kuo man szirdyn giliaus duria
Kalbos tos prieszu mines
Tuo dydiasni szirdyj kuria
Meily szniakos prigimties...*)

Iš miego budino neišnumirusių kėlė „brangiąją Lietuvą" ir aušrininkai dainiai: Miglovara, Veveršys, Augustas ir Antanas Baranauskai, Višteliauskas, Burba ir Sakalauskas, kurių dainelių pluoštą šį vakarą kiekvienas čion atėjęs svečias gavo, ačiū patriotiškam pasidarbavimui panelių Kiziūčių, su atsidavimu teip gražiai ir tiek daug darbo rašomąją mašinėlę atlikusiųjų.

Visas, anot gerbiamo autoriaus, lietuvių tautiškos sąmonės išsireikimas prasidėjęs 1875 metais su išleidimu studentų ranka rašyto „Kalvio melagio" ir Maskvoje „Aušros", ir paskui 1883 metais įkurtos nenuilstančio Dr. Basanavičiaus „Aušros" Tilžėje (sk. Ragainėje).... Seinų ir Kauno seminarijose, čia jau tėvynėje, ėjusie tokie pat rašyti laikraščiai daug didesnę įtaką turėjo teip į daug skaitlingesnius mokinius kandidatus į dvasišką luomą, teip į plačias Lietuvos žmonių mases, su anais tankius tan-

*) Iš „Pra Lidos mūrus pravažiuojant".

kesnius santikius turėjusias. Ypač Kauno Seminarijos*) stiprinanti mūsų tautišką sąmonę įtaka buvo galinga, turint nevien šviesaus vyskupo Valančiaus tradicijas, bet ir tokius didelius, viso kas lietuviška, žinovus kaip Jaunius ir Baranauskas. Pas Baranauską atvykdavo iš Vakarinės Europos didžiausi mokslinčiai filogai pasitartų apie mūsų kalbos grožybes. Prof. Jaunių netik Europos mokslinčiai lankė, bet ir snuduriuojančios tėvynės budintojai nevien mokslo painių painiausių klausimus išrišti pagalbos jėskodami, bet ir bėgamuose dienos reikaluose ano ugningoje iškalboje paraginimą sau rasdami. Ir man teko su „Aušros“ laikų Lietuvos iš miego milžinu budintuju Petru Kraučunu vieną tokį „interview“ su Lietuvos orakulu Jaunium turėti... Atminkime, kad Kauno Seminarija išdavė mums tokius vyrus kaip Maironis — Mačiulis, Jakštas — Dambrauskas, — aušrininkai: Pakalniškis — Dėdė Atanasas, „Apžvalgos“ Kun. Urbonavičius, Vaišgantas — Tumas, nepalyginamasai mūsų gražkalbis klasikas Gerutis, Dzidorius Dumbrė — Bikinas, Alekna, vysk. Skvireckis ir daugelis kitų....

Ponas Harrison savo knygoje minavoja, kad, rašydamas savo Lietuvos Istoriją, pasinaudojęs Viduno „La Lituanie Dans la Passe et Dans le Present“, Stasio Salkausio „Sur les Confin de Deux Mondes“ ir Ehreto „Litauen“, teipgi pasinaudojęs ir tankiu pasikalbėjimu su Lietuvos leaderiais: Smetona, Sleževičium, Naruševičiu

*) Dr. J. Šliupas savo paskaitoje apie „Ašurą“ Laikraštinių kursuose apie Kauno seminarijos įtaką į aušrininkų burelį pasakė: „Nėra galima užmiršti nė Kauno seminarijos klierikų, kur mokėsi tuomet Dambrauskas, Lideikis, Jurgaitis, Žebrius ir kiti. Jiems lengviaus buvo turėjo mokytojaus kun. Baranauską, kun. Jaunių; be to, seminarijos bibliotekoje gulėjo rankraščių Poškos, Pabrėžos, S. Daukanto ir kitų senesnių rašytojų. Čion lengviaus buvo surankioti žinutes pie pamirštus senesnius rašytojus. Tarpe klierikų buvo užsidegusių rinkti pasakas, dainas ir t. t. (Žiur. „Krašto Balsas“ 1923, N. 41—47.)

čium, Stulzinskiu, Galvanauskiu, Dobkevičium, Dr. Sliupu, M. P. Klimu, M. Yėu, Balučiu, Kairiu, baronu Silingu, Prof. Simkum, Prof. Valdemaru ir daugeliu kitu, labai gabių, mokintu, daug kalbų žinančiu vyru.

Pasidžiaugdamas, juog gabus Londonišchio „Times'o" buvęs korespondentas, svieto patranka, kai jis pats pripažįsta, nesigaili žodžių pagerbimui mūsų tautos darbuotojų, vardan teisybės aš turiu čia išreikšti didį pasigailėjimą, kad nekuriems tu, ano paminėtu, mokslo vyru stinga žiniu apie savo tautos, net netolimos praeities žymius atsitikimus... Panašų pasigailėjimą pirma manęs išreiškė ir kiti. Beabejo nekurie iš Jusų skaitėte prof. Voldemaro, straipsnį — „Tautos Reikalas", „Krašto Balse" (bene šių metų vasario 23), kur ans rašo: „Kelintas pas mus rasis inteligentas, kurs bus skaitęs Baranauską, Kudirką, Maironį, Tumą, Kreve. Man teko kalbėtis su valdininku geru patrijotu, kurs pirmą kartą išgirdo iš manęs apie Satrijos Raganą ir Lazdynų Pelėdą. Per visą savo amžių — o jis jau nejaunas — jam nei kartą netekogirdėti šių vardai! Kiek rasime Kauno Universiteto profesorų, kurie nemoka rašyti lietuviškai ir nežino nei vieno iš primintųjų čia vardu! Taigi ne iškabas badykime pirštu, o rodykime į tuos mūsų „intelligentus", kurie neskaitytė „Anykščių šilelio", „Jaunosios Lietuvos" ar „Dainavos šalies padavimų". Nevarykime jų į Daukšos Postilą, bet reikalaukime, kad žinotų žymius dabarties veikalus, kuriais galima gērėtis...." Gražiai kalba p. Voldemaras, tik gaila kad ir jo tame pat straipsnyje randame tokį pat. lapsus linguae, kad „Aušros" 40 metų sukaktuvės esą „Keturioliosdešimtis metų Lietuvos iš numirusių p r i s i k ė l i m o" (sic) sukaktuvės.

Mokslo darbus svetur dirbdami daugelis mūsų inteligentijos neturėjo progos sekti savo žmonių 40-ties metų sunkiausias kariones, kiti jų nenorėjo to daryti, bijodami nustoti šiltos vietos. Nuošaliai nuo lietuvių pilniausio paojų gyvenimo dienas savo leizdami nevisi, net, „pasišventusieji“ galėjo pasipažinti pilnai su mūsų atsižymėjimais ir laimėjimais. Iš raštų irgi patirti negalėjo, nes po šiai dienai, galima sakyti, neturime atspaudinta veikalų, tyrinėjančių mūsų kovas už spaudos laisvę. Tas bet, mano nuomone, nepateisina tų vyrų, ką tautos pryšakyje stoje, nepasirūpina igyti plačią vispusišką pažintį svarbių svarbiausios savo istorijos gadynės ir neįstengia, kaip reikia informuoti užsienį. Jei nekurie anų tą daro dėlei kokių asmeniškų ar partijinių siekių, tai vien patys sau išduoda liudijimą, juog jie menki valstybės vyrai (poor statesmanship), rasi ir netobuli patrijotai. Kaip matote iš fotografiško „Aušros“ prakalbos puslapio mūsų vakaro programe, Dr. J. Basanavičius vaikais vadina žmonis savo istorijos nežinančius. Nevadysiu vaikais Lietuvos valdžios viršūnėse esančiųjų, bet ši vakarą patrijoto pareiga ir tokiems pasigailėjimą parodyti, jogei anie nenori matyti to ar kito naudingo darbo, o ypač kada anie užsisuka nuo 40 — metų amerikiečių lietuvių tautiškojo darbo, o jei ir atsigrišta link mūsų, tai vien atsiųsdami čia mūsų dolerių nevisad taktingus jieškotojus arba nelaimingos registracijos nesumanius vykintojus.

Iškalbus p. Račkauskas, kalbėjęs čia šį vakarą apie „Aušrą“ ir aušrininkus“ 1914 metais pagarsino savo statistikos pilną veikalą*) kur terp kitko minavoja iki 1914 metų atvykus su šimtais tūkstančių lietuvių emigrantų 255 profesionalų (kunigų, daktarų, advokatų t. t.) į Ame-

*) Amerika, 1915 m., „Tėvynės“ spauda, psl. 206.

rika. Šį vakarą suėjome čia apie 100 prasišvietusių lietuvių pasidžiaugti „Aušros“ vakaru, mes gerai žinome, kad vien mūsų didžiojo New Yorko apygardoje pelnančių duoną kaip profesionalių jaunųjų, augstasis mokyklas pabaigusiu, vaikinių ir mergaičių lietuvių skaitlius kelis kart yra didesnis. Viešame bet mūsų lietuviškame gyvenime jų įtakos nesimato. Dėlei savo kalbos ir savo tautos dalykų menko žinojimo arba visai nežinojimo, vieni jų seka pasakui mažai ką žinančius iš Lietuvos atvykusius mažamokelius, bet geras akis ir gerkles turinčius leader'ius, kiti visai šalinasi nuo lietuvių. Iš to jokios naudos nėra mūsų senai tėvynei, ir patiems mūsų mokytiems jauniems ir jaunuolėms daug nuostolių.

Lietuvių tauta, Ponios ir Ponai, ypač čia gimusie ir augusie, neyra tokia prasta. Jūsų iš paviršiaus prasti nemokyti tėveliai, čion atkeldami, atsinešę labai augštos kultūros ir didelių dvasios jėgų paveldėjimą, ką liūdi ir Jūsų tokis žymus prisimušimas tarp daugelio kitautaučių šios šalies įstaigose.

Idant daugiau drąsos turėtume ir noro pasirodyti visur Amerikos piliečiais, bet lietuvių kilmės, turiu griežtai pareikšti, kad nepaisant visokių tvirtinimų, lietuvių tauta, daug garbingų ypatybių turinti, visados per ilgus amžius išlaikė savo tautišką sąmonę, nebuvo niekad išsižadėjusi savo gyvybės. Jei ir snuduriavo gan sunkiai retkarčiais, bet jai nereikėjo jokio atgimimo. „Aušros pasirodymas 1883, ką 40 metų sukaktuves čia mes teip gražiai paminavojame, yra vien „pradžia tautiško susipratimo ir sąmoningo, organizuoto apsigynimo nuo blėdingų svetimų įtekmių“. Teip rašė didžiojo karo metų mūsų mokintas istorijos žinovas kun. Dr. Jusaitis ir šios šalies dideli minties vadai, įtekmingi laikraščiai ir žurnalai su mi-

Hijonais savo skaitytojų jam pritarė. Pritariant jo tvirtinimui man reikia dar šį vakarą Jusų domę patraukti ir į XIX amžiaus mūsų rašytojų daugybės svarbius veikalus.

Juog su „Aušra“ prasidėjo mūsų tautos organizuotas apsigynimas nuo svetimų įtekmių, o ne didesnis „pastumėjimas atgimimo judėjimo“ (to promote the Renascence movement) anot p. J. E. Harrisono, galima prirodyti ir jo paties žodžiais, Kalbėdamas apie Muravjevo gadynę autorius išsireiškia, kad mažiaus nei į du metu 123 asmenys buvo pakarti, 972 lietuviai buvo nuteisti katorgon, o 1427 ištremti Siberijon. Iš viso rusinimo aukų nesukakus nei dvejiems metams, buvę 9,361 asmenys. Su pasitraukimu bet Muravjevo nepasibaigė lietuvių kankynės. Perskaičius psl. 63, 64 — 65 kiekvienam aišku, autorių patį sau prieštaraujant, kada ans kalba apie atgimimą įkuvysį 1883 m.

Gerai Dr. Bacavičius, šį vakarą kalbėjęs apie lietuvių spaudos kankinius, pasakė, kad reikėtų daugelio didelių tomų, idant aprašyti Lietuvos sūnų — dukterų kentėjimus už savąją kalbą, už lietuviškąją spaudą, tautiškos sąmonės išreiškėją.

Pasak Dr. Jusaičio: „Patėmytina, kad laikraštis „Aušra“ išeina Prūsiose; nes lietuviška spauda po 1863 metų lenkų sukilimui buvo Rosijoje uždrausta, ir tik po 40-čiai metų sunkios nelygios kovos visos tautos už savo spaudą, prikentėjus tautiškos idėjos kankiniams platintojams lietuviškų knygų, Siberijoje, Vologdoje, tolimose Rusijos gubernijose ir Lietuvoje kalėjimuose, lietuviška spauda tapo ir vėl pavelyta Rosijoje 1904 metuos“.

Paziūrėkim į tai, kaip patys aušrininkų vadai kalba apie XIX amžių ir „Aušrą“. „Raštuose ir Raštininkuose“

(psl. 222) skaitome: „Iš viso paėmus XIX šimtmetis yra pilnas gyvumo. Pradžioje šio amžiaus dirbo Poška, Drazdauskas, Rėza ir Stanevičia; vėliaus turime daugel dirbusią gadynę Daukanto, Ivinsko, Valančiausko, Kuršaičio ir daugelio kitų. O nuo laiko, kada Muravjevas ir Kaufmann, gundomi Mikuckio, uždraudė spaudą lietuviškų raštų lotyniškėmis raidėmis, prasidėjo tikras Lietuvos atsigimimas, mat nėra to blogo, iš ko geras negalėtų būti išgautas, ir čion pilna eilė vyrų stojo ir stoja prieš dvasišką jungą svetimgenčių kariaujant“... Kiekvienas čia supranta autorių neapsimislijus pavartojant žodį „atsigimimas“. Jei iš viso paėmus XIX šimtmetis yra pilnas „gaivumo“, tai kaipgi galima daleisti Lietuva, tame amžiuje virtus lavonu, kuris tik ano pabaigoje atgaivinta.

Tuose pat „Raštuose ir Raštininkuose“ (psl. 225) Sliupas „Aušrą“ taip apibudina; „Aušra“ (nuo 1883 — 1886) buvo tikrai tėvynišku laikraščiu, palengva ji prie savęs buvo pritraukusi bundančius iš miego apšviestus... nežiūrint į visas paines „Aušra“ gerai atliko darbą pabudinimo lietuvių, prie tam ji supažindino tarp savęs apšviestus lietuvius“... kitoje vietoje tame pačiame veikalė cituojamas Dr. Basanavičiaus, (psl. 189) kalbėdamas apie „Aušros“ siekį sako: „Aušros m i e r i s — l i e t u v i u s p r i b ū d i n t i i š m i e g o“. Aušrininkas Rygiškių Jonas — Jablonskis — Obelaitis savo straipsnyje „Aušra“ ir Aušrininkai“ rašo: atsiminę didžiausius „Aušros“ laikus, imkime didesne armija, bet „aušriškai“ krašto ir tautos darbą dirbti: sutartinai, didžiau save aukodami ir labiau eidami subudusiu, dabar jau visai kultūringu, tautų ir kraštų pavyzdžiais, tais pavyzdžiais, apie kuriuos ir „Aušra“ dažno-

kai rašydavo keliamiems iš miego savo skaitytojams".*)

Ne pamirškim, juog 1890 m., rašant „Raštus ir Raštinkus“ daugelio tautos sąmonės ir gyvybės apgynėjų veikimas Sliupui nebuvo žinomi.

Guzučio — Fromo skaitlingų veikalų autoriaus gimimo 100 metines sukaktuves pernai apvaikščiojant, p. Mikolainis teikėsi pranešti spaudoje, kaip atsargus buvo Gužutis, slėpdamas savo veikalus net nuo savo artimiausių giminių, nenorėdamas žiloje senatvėje įpulti į maskolių nagus. Iškeliavusiam keli metai iš tėvynės Sliupui nežinoma buvo ir Gimžausko, „Lietuvos Bičiulio“ autoriaus ir kitų anuometinių poetiškų leidinių įtaka ant tautiškos sąmonės apgynėjų masių tėvynėje.

Atsimindami baisių baisiausius anos gadynės, 1865 — 1905 gyvenimo sąlygas ir abelną Lietuvos žmonių prisirišimą prie savo šalies, mes suprasim dėlko didžiausieji mūsų tautos budintojai labiausiai rūpinosi, kad jų kilnus darbai neišeitų aikštėn.

D. J. Basanavičius savo straipsnije „Medega dr-o V. Pietario biographijai“ tarp kitko parodo ir kaip Dr. V. Pietaris bijojosi duoti atsakymą p. Mikalojui (Mikolainiui) Tilžėje... „padaryk“, rašo ans Basanavičiui Bulgarijon „man tą loską, ir nurašyk į Tilžę po adresu p. Mikalojaus — ..., juog siuntinius aš nuo jo gavau, vienok nuo manęs tegul niekad os nelaukia jie jokio atsakymo, ba negaus. Ir negaus dėlto, juog aš dėl niekų nenoriu rizikavot ir susidėt su jais. Man net dyvai, ko jie nori nuo manęs".**)

Baranauskas, apie kurio prisirišimą prie gimtosios šalies kelias dešimtis metų Lietuvos jaunuomenė liudijo, dainuodama

*) „Lietuva“, N. 15 (1168), 4 d. kovo 1923.

***) Dirva Žinynas, Liepos m. 1903, psl. 106.

„Su Diev Lietuva,
Man linksma buvo
Gyvent tavo šalelėj”

jautėsi labai užgautu, kad Dr. Basanavičiaus pavadotojas patalpino „Aušroje” No. 1-me. „Giedu dainelę savo giesmele” su jo vardo pavardės pirmomis raidėmis. Leidėjo vietininkas, Vokietijos gyventojas be abejo pilnai nesuprato tos baimės mūsų poeto, kad jo svarbus darbas, auklėjimas būsiančių Lietuvos budintojų, gali netikėtai buti rusų valdžios sutremptas ištrėmimu, prašalinimu iš vietos...

Pirm trisdešimties metų teko man matyti pas kun. Burbą kun. Gimžausko laiškus. „Lietuvos Bičiوليو” autorius ir tautiškos sąmonės stiprintojas Vilniuje 80-ais metais bijojo net savo rankos raštą ant popieros išreikšti. Nuduodamas neapšviestą kaimietį rašė spaudos raidėmis; kun. Burbą titulavo „Viešpats” save gi „Pats”. Adresas ant konverto buvo kun. Burbai, bet viduryj gromatos pažymėta, „perduoti Viešpačiui”. Teip atsargus buvo Gimžauskas, o vienok jį susekė rusų policija. Tikro brolio įskustas, pažvelgtas, iš vyskupijos praloto buvo išmestas, negalėjo paskiaus teip pasekmingai tarnauti savo tautai...

Kiekvienas, šiek tiek dalyvavęs „mūsų karionėse” už spaudos laisvę žino, kaip paojingas anuomet buvo pats vien susinešimas su užrubežiu: kuodidesnis darbininkas ant tėvyniškos dirvos tuo atsargesnis buvo. Jogei šimtai milžinų darbininkų slėpėsi, tai dar ne ženklas tautos negyvumo.... Bet grįžkime prie atbudimo, ne atgimimo.

Paklauskime sunkių mūsų atbudimo karionių Pindaro — aušrininko Maironio:

„Atsibudus iš amžino miego tėvynė,
Kad ant karto akis užmiegotas pratrėnė,
Nusiminus aplinkui vien mato kapus'...
Atsigrėžus tada nuo rusčios dabarties,
Praeityje raminančios jieško vilties,
Ir paveikslas jai švinta tada įstabus:

Kaip tą valtį bedaužo putojančios marės,
Zudė Lietuvą barnės, netaikos ir karės,
Bet štai Vytautas valdančias ima vadžias:
Ir nuo marių lig marių, nuo Pruto lig Dono,
Vakarykščiai jo priešai privengia valdonol
Pats Kryžuotis jo gerbia valdybas plačias!

Pranokėjų didžių atsiminus gadyne,
Kad Didvyrio šešėlių išvydo tėvynė,
Jaunas kraujas jai gislose tvinkčiot pradėjo,
Ir nulenkusi galvą prieš Vytauto vėlę,
Tarp didžiųjų jo vardą nudžiugus pakėlė,
O jo kapą gudams neužleist prižadėjo,

Arba jaunimo giesmėje; (1895) aušrininkų ir anų pa-
sekėjų vardu skelbia pasauliui:

Ilgai miegojo mūsų žemė;
Didžiavos vien tėvų kapais:
Prašvis laikai ligšiol aptemę:
Didžiuosmės vyrais ir darbais.

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtinę apkala ledais;
Dvasia uždekim sau krūtinę!
In kovą stokim milžinais!...

Tas ne Lietuvis, kuris tėvynę
Bailei, kaip kūdikis, apleis;

Kursai pamis, ką amžėis gynė
Tėvai krauju lašais brangeis...

Tas ne Lietuvis, kurs dar bijo
Išsižadėt miegų nakties,
Kurs bėgs nuo triūso, kalavijo,
Kursai didžiais darbais nešvies.

Budino iš miego, ne iš numirusių kėlė, Lietuvą pral.
Gimžauskas savo „Ant naujų Metų Lietuvai Dovaniale—
1879 metų“, spaudintoje Leipzige. Garsias savo eiles
„Lietuvos pagyrimas isz svetimos szalies iszdainotas“
jis pradeda:

„Tinai tinai labai toli
Matau asziesi sava broli
Ti Lietuva mano brungi,
Myliu asziesi tų padungi! ir t.t.

Skatindamas sulenkėjusius lietuvius pabusti, šaukia jis po kelių metų „Lietuvos Bičiulyje“:

N'ier tėvynes be liežuvia
Kiekvens szitu gal suprasti:
Atimk kalbu nuo lietuvia
Tai Lietuvos jau neb' rasti“.*)

Kauno „Lietuvos“ 40 — metų „Aušros“ sukaktuvių numeryje (kovo m.) šių metų, J. Kraučiuūnas, vienas buvusių Tilžiškio „Varpo“ redaktorių liūdija, kad Suvalkuose, pačiam Lietuvos pietvakariniame krašte, į gimnazijos mokinius „L. Bičiوليو“ eilės buvo padariusios labai didi ispūdi ir sukėlė entuziazma.... Kun. Burba kalbėda-

*) „Žvaigždės“ 1911. N. 15, dešimtmetinių sukaktuvių numeryje, tilpo platesnis aprašymas apie kun. Gimžauską, anojo „Ant Naujų Metų Lietuvai Dovaniale—1879 metų“, „Lietuvos Bičiوليو“ ir anojo įdomus laiškas į kun. A. Burbą.

vo, juog šimtai Vilniečių ir Kauniečių jaunimo atkartodavę Gimzausko žodžius ir anais buvo pažadinti stoti į tėvynės ginėją eiles.

„Raštų ir Raštininkų“ autorius (psl. 86—87) labai giria brolių Juškevičių, kun. Antano ir Profesoriaus Jono literatiškus veikalus. Esą „Lietuvos mokslininkai“, niekad os neužmirš vardo savo nenuoalsaus darbininko... Jis cituoja ir J. Juškevičiaus „Kalbos lietuviško liežuvio ir lietuviškas statrašas“ išleisto 1861 m., prakalbos dalį: „kiekvienam žmogui prigimta kalba turi būti meilinga ir brangi. Prie to mūsų kalba yra teip gaudi, valinga ir bagota, teip didžiai ori liežuvių moksle ir reikalinga del pažinimo tikro būdo mūsų senovės ir mūsų prabočių veikalų.“

Broliai Juškevičiai nenuilstančiai darbavosi be biskio amžiaus bertainį, budindami iš miego snūduriuojančią, bet nenumirusią tautą. Jų darbą apvertino ir ne lietuviiai mokslinčiai (pav. Boudoin de Courtenay), net pati Rosijos valdžia, teip užsispyrusi anuomet į kapus įvaryti lietuvių tautą, nenuilstančų mokslininkų brolių Juškevičių, užsienio gerbiamų, tolydžio klabinama apsiēmė spausdinti anų veikalus. Kazaniaus Universitetas atspausdino 1880, 1881 ir 1883 metais kelis tūkstančius kun. Antano surinktų dainų trijuose dideliuose tomuose, Petrapilės Mokslų Akademija atspausdino didelį tomą „Svodbinų Dainų“ 1880 ir po priežiūra didžiausių Rosijos mokslininkų philologų ima spausdinti milžinišką kun. Antano Juškevičiaus „Zodyną“ (iš 70.000 žodžių).

Al Ponios ir Ponai, jus, čia laisvoje Amerikoje gimę ir auge, negalite suprasti, kaip malonu 80-ais metais ir paskiaus Lietuvos patrijotams, rusų žandarų gaudomiems, lenkų spiaudomiems, litvomanais, lietuviškomis meškėmis

pravardžiuojamiems, buvo tuomet išgirst apie pasekmingą brolių Juškevičių laimėjimą. Traukė Lietuvos tėvynmeiliai iš tolimo Kazanauš ir Petrapilės cenzūructas, priekurių žandarai kibti nedrįso, knygas, lyginai kaip ir vyskupo Baranausko veikalų veikala „Anykščių Silelį“, 1861 metais pirmą kartą Ivinskio kalendoriuose atspaus-tą, o paskui perspausdintą kaipo pavyzdys neapsakytos kalbos grožybės ir dižiausio artizmo vakarinės Europos mokslinčių: 1875 m. Geitlerio veikale „Litauische Studien“ ir 1882 Hugo Veberio „Ostlitauische Texte“.

„Kalnai kelmuoti, pakalnės nuplike

Kas jusų grožiai senobiniai tiki,“ ir t.t.

Drašiai rašė į savo sasiuvą jaunuolis, būsiąs kelias dešimtis metų kuklus bet užsikirtęs tautos sąmonės išlaidkytojas. Viešai pasirodydamas su tais moksliskais, kurių negali niekas kušinti, dalykais, kitas cenzūros draustinas dainas savo atmintyje jis pasilaikė ir dainavo progai atsitikus. O lietuviui dainuojančiui ką padarysi?

Sveicarų mokslinčius P. Joseph Ehret savo veikale „La Lithuanie Passé, Present, Avenir“ gerai sako apie mūsų dainas. „Ces chants de dainos constituent aujourd'hui encore la partie essentielle de l' art musical lituanien; le peuple considere ces melodies comme siennes et les aime, de toute son ame. Le matelot, sur le radeau qui le conduit du Nemunas a la mer, rame en chantant d' elegiaques dainos; le paysan brandit en mesure son fleau et accompagne son travail de melodies populaires. En filant et en tissant, les Lituaniennes celebrent dans leurs dainos un monde plus beau, une vie pleine du bonheur printanier. Ces melodies sont un bien national que les policiers russes ou polonais n'ont pu detruire, et

les Lituaniens se sentent heureux dans le pays enchanté des sons (psl. 371—372).

„Giedu dainele — savo giesmele
Apie rūpesčius, vargelius
Lietuvos Krašto: ne teip iš rašto,
Giedu senųjų žodelius...”

Artistiškai mums ši vakarą padainavo iš „Aušros” vyskupo Baranausko žodžius p. Kraučunas. Tas mūsų atbudimo pranašų — dainių „naujas giesmes” dainavo spaudos uždraudimo laikais paskui apšviestus jaunuolius visas Lietuvos jaunimas. Paikas rusų žandaras ir akyplēša naujalenkis, kaip anuomet juos vadinta, nesu-prato tų dainų galybės... Atėjo laikas, kada, tautai sustojus vienon eilėn prieš savo nevidonus, be užkenkimo ginamai tėvynei mūsų karionių pranašas*) (Maironis) galėjo sušukti:

„Nebeužtvenksi upės bėgimą
Norint jau eitų ji pamažų.
Neb'sulaikysi naujo kilimo
Nors jį pasveikint būtų baisu”

Petrpilės Mokslų Akademijos narys prof. Volteris išduodamas raporta 1897 metais praneša, kad lietuviai turi savo literatūrą apie iš 1000 veikalų; 1883 m. anų buvę 807 knygos. Toliaus cituoja Gilferdingo žodžius užrašytus Solkovičio. „Nieskolko zamiečanij o Litovskom i žmudzkom plemeni” I, p. 117: „I tak litovskij narod v Rosii imiel na svojem jazikie ne tolko raznyje knigi dla religioznago i npravstvennago nastavlenija, u nego est i nebolšaja literatura”

*) Sk. A. Smetonos „Maironies 60 metų sukaktuvės” „Tėvynės Balso” N. 201.

Tas pats mokslinčius tame savo veikale*) šiaip kalba apie Valančių ir Daukantą (psl. 121): „Zemaičių žmonės ir dabar dar pamena Valančiauską, vadindami aną, kaip man nekarta teko girdėti iš lūpų paprastų ūkininkų, savo apšviestoju ir mokytoju... M. Valančiauskas ir S. Daukantas dar 40 ir 50-ais metais padarė pradžią atsipeikėjimui lietuvių nuo kultūriniai politišku suklaudinimū (laikuose įsiviešpatavimo lenkų kalbos mokykloje ir draugijoje...”

„Raštų ir Raštininkų“ autorius vyskupą Valančiauską vadina „milžinu darbuose dėl tėvynės, kuris, kurė ugnį šviesos ir darbštumo“ (p. 52) o apie Daukantą sako, juog „nieks nemylėjo daugiau tėvynę Lietuvą už Daukantą: visi jo raštai kvėpuoja taja meile, ir jis be paliovos triūsėsi dėl apšvietos savo viengendžių ir prabudinimo jų iš gilaus nuoamžinio miego.“ Pasak kun. Dr. Jusaičio 1840 — 1870 laikotarpis tai Valančiausko, — Daukanto gadynė mūsų literatūroje. Be viršaus paminėtų brolių Juškevičių ir Baranausko tos gadynės garbingam tautiškos sąmonės išreiškėjų skaitliui reik priskaityti L. Ivinška, Tatarę, Dovidaitį — Saulėniškio Senelio autorių, Aleknavičių, Botanikos autorių — Pabriežą, Ugianski, lietuviškai maskoliško žodyno autorių, per 20 metų Sibirijoje išvargusį (1863—1884), kun. D. Sutkevičių, parašiusi „Lietuviškai lenkišką žodyną“, Prancūų Lipštą, Valerijoną Zagurski, satyrika ir dainių, Karolina Praniauskaite irgi tais pat laikais moksliskai bendradarbiavusi vėliaus pagarsėjusi Pr. Kuršaitį. 1849 m. Kuršaitis pradeda išleidinėti pirmutinį lietuvių laikraštį Karaliaučiuje (gotiškomis raidėmis), 1843 — 1849 išėina jo „Beitra-

*) Ob etnografičeskoj pojezdkie po Litvie i Žmuidi lietom 1887 gods. St. Peterburg 1887. Priloženia k LVI tomu zapisok Imp. akademii nauk.

ege zur Kunde der litauischen Sprache". 1874 užbaigta spausti Karaliaučiuje jo vokiškai lietuviško žodyno dalis, o 1876 Hallėje jo svarbus „Kalbamokslis lietuviško liežuvio". (Schleicherio Europiškąs garbės lingvisto lietuvių kalbos gramatika išėjo 1854 Pragoje). Užvainikavimu Valančiaus Daukanto gadynės galima pavadinti 1880 metais isikūrimą. Prūsuoše Tilžėje „Litauische Literarische Gesellschaft", kuri anot Dr. Jusaičio „savo veikimu daug padariusi sukurstymui jaunos lietuvių inteligentijos Rusijoje ir Prūsijoje, kad ir vėl grįštų prie vartojimo lietuviškos kalbos".

Taigi, Tamistelės, matote daugybę Lietuvos sūnų garbingai palaikant savas tradicijas, išreiškiant tautos sąmonę. Apie lavonus ir kapus nesigirdėti, nebent mūsų engėjų, rusų činovnikų tarpe ir anų kruviną darbą besekančių vokiečių kaimynų.

Jieškodami lietuvių tautos lavono, kuri turėję prikelti iš kapų aušrininkai, apleisdami garbinguosius lietuvių idėjos skatintojus lenkiškoj kalboj, siekim į Krakosmetį (1880). Bet ir čia rasime išdidų bajorą savo sename aržuole — Baublyje besėdinti, netik tautos sąmonę palaikanti bet ir draugus bajorus bebaranti už nepadorų pasielgimą su Lietuvos ir Zemaičių muziku. Anot „Raštų ir Raštininkų" autoriaus (p. 25). „Kad Poška nieko, daugiau nebūtų palikęs, o tik tai šį raštą jau jo vardas būtų ant amžių pamenamas tarp lietuvių. „Koks čia eilių skambėsis, koks sąjausmas del vargdienių baudžiamų gadynėje:

Su krosnia tą grinčialė kurioje gyvenu

Tamsi, nes vietoj langų lentukės nuo seno;

Taip per dienas ir naktis ir dūmas ir garas

Kruvin akis, blakstėnas, krintančias ašaras.

Valgis? — lapai daržovės, duona beralinė,
O kaušu vandens kūno troškimą vėsini.
Vietoje lovos — suolas virkščiomis paklotas
Ant kojų apavimas vyžos surazgiotos;
Apjuosimas iš virvės: o krieglai ir skranda —
Tai apdarai, po kuriuos kūno paukščiai lando.
Visa nauda — padarai kuriais pelnos valgis:
Spragilas, žagrė, pjautuvas, spat's, akėčios, dalgis....
O kasgi jums išskynė pievas, dirvas, laukus?
Kas sausomis padarė tas pelkes bedugnes?
Kas akmenis suskaldė su geležia be ugnies?
Kas iš upių išvalė botyrinę uolą,
Ant kurių laivai, valtys tankiai taip užpuola?
Kas vieškelius ištaisė, smiltimis išpylė,
Ir išrausė šalimis tą perkasą gilia?
Kas po daržus tuos gražius medžius pasodino?
Ir tuos kalnus su daubomis dailiai sulygino?
Kas pastatė tas baltas trobas, mūrinyčias?
Ir plytų ar iš akmenų, blizgančias bažnyčias?
Kas tuos žemčiūgus, auksus, sidabrus nupelno?
Vis tai kruvinas prakaitis iš muziko delno!....

Poškos laikuose lietuviai išgirdo didžiausių Lietuvos
artistų „Metų Laikų“ ir „Pan Tadeusz'o“ autorių skar-
džias dainas. Mickevičiaus ir ano pasekėjų poezijos XIX
amžiuje gailino meilę „tėvynės Lietuvos“ tūkstančiuose
anos prakilniausių vaikų. Ne visi vienok vienaip supra-
to tą brangią Lietuvą.... Pats „Aušros“ ikūrėjas pripa-
žįsta itaką ant jo dvasios Mickevičiui, Kondratavičiui
Kraševskiui. Kondratavičiaus Margieri jis iš atminties
mokėjęs... ties Vilijos krantu niūniavęs „Wilija naszych
strumieni rodzica“ (psl. 125, 177, „Rašt. ir Rašt.“).

Negaliu baigti šio vakaro kalbų nepasidžiaugęs*) faktų, kad su „Aušra“ prasidėjęs organizuotas lietuvių pasiryžimas apginti savo tautos teises persikėlė į Amerika, nepaliko globoj rusų cenzūros, kaip tai norėjo anuomet jaunas dar „Aušros“ antrasai redaktorius J. Sliupas. „Krašto Balse“ šių metų No. 48 (vasario 28 d. laidoje) pasiteisindamas jis pareiškia, tą jo prašymą pas Varšavos general gubernatorių Gurką buvus paremtu Marijampolėje dvylikos lietuvių inteligentų su Petru Kraučūnu pryšakyje... Mes nesmerksime nei Sliupo nei anų dvylikos Marijampolės aušrininkų su jų karalium Fiamu (teip anuomet gimnazijos mokiniai buvo praminę profesorių Kraučūną). Jie darė, ką manė naudinga busiant tėvynei. Bet džiaugtis, kad anų plianai neišsipildė, mus skatina pilniausias Lietuvos tėvynmeilių ir anų Amerikoje brolių suvienytų darbų pasisekimas.

Kaip žinome iš Antano Jurgelaičio gromatos rašytos, iš Springfield, Ohio, 5 d. kovo 1883, tilpusios No. 2 „Aušros“, Amerikoje anuomet buvo į 20,000 lietuvių išėivių ir anie buvo mėginę net leisti savo lietuvišką laikraštį. Emigracija į Ameriką „Aušros“ laikais ėmė žymiai augti. Ją patėmyjo ir „Aušrininkai“. 1886 metais „Aušroje Jonas Mačys — Kėkštas rašo:“

„Jei neduosit mums valnybę
Mūs kalba skaityt knygas
Eisim ten, kur žyd liuosybė
Po valdžia Amerikos...“

Su šitais tūkstančių kaimiečių atėjo į Jungtines Valtybes ir apšviestiesniųjų daugelis, nemaža jaunųjų platin-

*) Žymusis mūsų karionių vadas aušrininkas Jakštas savo dainą „Ačiū, ačiū!“ baigia tais žodžiais: „Ir už priespaudą skriaudėjų besarmačių. Ką ant gero mums išėjo... Ačiū, ačiū!“ „Tėvynės Sargas“ N. 8, 1998 m.

tojų lietuvių tautos protesto prieš agarsintą jos palaidojimą. Atsirado čia daugybė laikraščių, daugybė svarbių svarbiausių lietuvių literatūros veikalų buvo atspaudinta; žmonės juos skaitė, švietėsi. Nemokyti iš tėvynės iškeliavusieji kaimiečiai po kelių ar keliolikos metų grįžo Lietuvon netik pralobę bet ir pažinę pilnai savo pareigas kaipo agynėjų varu varomos į kapus tautos.

Paminėkim čia tik svarbių svarbiausius tokių sunkių darbų išėivijos padirbtų: S. Daukanto „Būdas Senovės Lietuvių Kalnėnų ir Zemaičių“, „Lietuvių Tautos Istorija“, Gimžausko vertimas — „Katalikų Bažnyčios Istorija“, Gužučio — Fromo veikalai, L. Ivinskio — Miltono „Rojaus“ vertimas, Tatarės „Pasakojimai Gražių Žmonių“, kun. Pabriežos „Botanika“, Satrijos Raganos „Viktutė“, mūsų literatūros gražbylio Geručio veikalai, Pietario „Algimantas“, senio Dėdės Atanazo — kun. Pakalniškio „Mokytoja“, Dr. Basanavičiaus visa eilė stambių mokslo veikalų, Šerno — Adomaičio populiarius mokslo rankvedžių vertimai, Vaičiaičio poetiški veikalai, Dr-o Kudirkos Raštai, tokie svetimų kalbų klasikų vertimai kaip Longfellow „Hiawatha“ — Vairo, Shakespeare'o „Hamlet“ — K. Jurgelionio, Stevensosno „Izdų Sala“ — Kaupo, Wiseman'o „Fabiola“ — Varnagirio, Dickensono „Oliver Twist“ — Urbanavičiaus. Pridera čia paminėti ir tokias apysakas, kaip J. Sinclair'o „Raistas“, Bellamy'o „Pažvelgus Atgal“, Radzevičiūtės „Anima Vilis“, Ježo „Auštant“ — J. Montvilo vertimas ir t.t.

Tų veikalų atspaudimas ir beveik veltui pralatinimas (už penktą kainos dalį) lešavo šimtus tūkstančių sunkiai uždirbtų amerikoniškų dolerių. Moralė jų vertė, galima drąsiai sakyti neapkainuojama. Jie daug, labai daug padėjo tėvynėje pasilikusiems kariautojams užtauos gyvybės išlaikymą laimėti sunkią kovą.

Daugelis Lietuvos intelligentų to amerikiečių lietuvių kultūrinio darbo nenori žinoti, lyginai kaip pasak Voldemarą, nežino jie svarbiausių savo literatūros veikalų. Ar ne gėda jiems valgyti gardi lietuviška duonelė? Senovės istorija mus mokina graikiškas naujokynes išdavus didžiausius graikų genijus, kaip Ilijados ir Odisejos autorių ir t. p.

Ir Jums, Jaunoji Amerika, lietuviškoji Amerika, geriaus pažinus savo tėvų šalį ir pradėjus semti iš anos įkvėpimą, teipgi iš pirmosios čia apsigyvenusios mūsų gentkartės veiklumo įkvėpimą, susilauksime mes čia iš Jūsų naujų Lincolnų, Kiplingų, Stevensonų, Longfellow'ų, tik mokėsite savo augštą Amerikos kultūrą papuošti lietuvių netik augštos, bet ir labai senos civilizacijos žolynais. Tokiame atvėjyje Jūsų pasisekimas ir garbė užtikrinti!...

Retai pas mus pilnai apvertinama savųjų darbai, nebent partijų naudai! Prie tokių retenybių galima priskaityti ir „Lietuvių Balsą į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvaronių ir bajorų“, kurio autorius kalbėdamas apie prasiplatinusią žmonių masėse saupažinti (samone) ir tautišką skirtumą moka atiduoti Amerikos naujokynių lietuviams vertą pripažinimą. Štai tie žodžiai: „Tą lavinimos saupažinties ir tautiško skirtumo lietuviuose tvirtina dar labiaus nepertraukiami santikiai išeivių į Angliją ir Ameriką su tėvynėj pasilikusiais giminėmis ir pažistamais. Tanki korespondencija su užrubežiu, pasakojimas grįžtančių į tėvynę brolių apie laisvę už okeano, apie lietuviškus susirinkimus ir skaitymus, ant galo, išskaitymas per 20 metų į lietuviškus laikraščius išimtingai patrijotiškos pakraipos, rusiškos cenzūros neapkarpytus, — vis tai padarė, juog lietuviai per paskutiniuosius 20 metų savo išsilavinime žengė daug toliaus, neg kitose aplinkybėse būtų galėję žengti vos per visą šimt-

metį. Matydami šiuos mūsų darbavimos vaisius, ramiai žiūrime į ateitį, pilni paguodos ir vilties. Duos mums rusiškoji valdžia lietuvišką spaudą, gerai; neduos — nenusiminsime, — priešingai, padidįsime savo veiklumą ir pasirūpinsime, idant priešingai valdžios užgynimui kiekvienoje gričioj paslaptinai skaitytų lituviškus spausdinius, išrodančius, kaip juodą ant balto, visas valdžios neteisības, kurias padaro ramiems ir beginkliams lietuviams**)... Taip rašyta 1903 metais užmezgusių augštesnius ryšius su Amerika Lietuvos patrijotų. Turėdami savo užpakalyje šimtus tūkstančių ramių, beginklių bet užsispyrusių savo tautos neleisti palaidoti Lietuvos žmonių, jie laimėjo kovą greičiaus, nei patįs manė. In antrus metus galingos Rosijos biūrekratai ėmė šaukti „Kamerad, Kamerad“ ir pasidavė. Lietuva laimėjo savo karę, nors daugel bajorų susilenkavo, bet po šiaudiniu stogu gyvavo ir nenustojo gyvavęs Lietuvos žemės žodis, kaip gražiai mums ši vakarą deklamavo — Vieversio — Davainos Silvestraičio eiles p-lė Rugiūtė.

Nemirė tauta, nevirto lavonu, neteko slavams ją palaidoti ir vokiečių mokslininkų parengti Lietuvos kapui paminklai paliko vien paramščiais nelygioje kovoje, o ne antkapiais.

Ponia Mikolainienė ši vakarą jausmingai deklamavo Turčiniškio eiles „Aušrininkams“. Tos eilės tai graži sutrauka mūsų kelių dešimčių metų kovos už būvį ir dabartinės laisvos Lietuvos patrijotų apvertinimas darbo nevien tujų, ką „Aušron“ parašė, ar ją platino, bet teisingas pagerbimas daugelio tūkstančių tautos samonės ir jos nepasidavimo mirčiai palaikytojų, ką nepabėgo iš Lietuvos, viską perkentė:

*) Dirva Žinynas 1903. N. 1, psl. 13.

„Bausmėms ir abejonėms abejingi Jus buvot
Lengvai Jums pakenčiami buvo vargai,
Simtais Jūs maskolių kalėjimuos žūvot,
Zingsnius Jusų sekė slaptingi žvalgai.

Didžiausių valdžios žiaurumų kova ėjo,
Tačiaus niekad os nenusilenkėt jai,
Tamsybę šviesa pagalios nugalėjo
Jiega nusileido galybei naujai...

Juo smagiaus p. Turčiniškio eilių klausyties, kad ans,
vardan licentia poetica, efektui padidinti, nekalba apie nu-
mirusią Lietuvą. Esa

„Skubiai dar gyvai duobkasiai duobę kasė...
bet

„Išvengė mirties Lietuva stebuklingai
Ir stojo darban jos geriausi vaikai”

Grįžtu dar prie mūsų istorijos didžio žinovo, kun. A.
Jusaičio, kurio žodžiams pritarė tūkstančiai Amerikos
apšviestų piliečių, skaitydami ano „History of Lithuania
and its National Aspirations” Apie „Aušrą” štai ką jis
sako:

„Nekurie tą vadina tautišku atbudimu. Tai nevisai
tikrai. Tautoje sąmonė Lietuviškumo ir skirtumo nuo
kitų buvo iki tolei užsilikusi: taigi tauta nebuvo užmigu-
si, nė apmirusi. Tiktai ta sąmonė tebuvo pasyvė; tauta
nesigynė; jojo nebuvo susipratimo, kad svetimos intek-
mės yra jai pavojingos. Tik viduje XIX-jo šimtmečio lai-
ke didžiausio išivyrovimo lenkiškumo Lietuvoje ir di-
džiausio pavojaus išnykti lietuvių kalbai aiškesnieji pro-
tai pamatė pavojų pačiai tautos gyvasčiai. Tada atsira-
do tautoje susipratimas, kad iki tolei ji buvusi klaidinga-
me padėjime, ir energiškesnieji asmens ėmė organizuoti
tautos išgelbėjimą. Pradėta tik nuo apgynimo Lietuviš-

kos kalbos ir tik vėliaus prieita prie kitų apleistų tautos reikalų. Pirmą tautoje buvo pasyvė tautiška sąmonė; dabar atsirado susipratimas, ir prieš pavojų tapo pastatyta politiška propaganda, pozityvis darbas ir organizacija... Tautiška idėja, tautiška sąmonė, nors suteršta lenkiškomis užnašomis užsiliko be pertraukos iki paskutinių laikų. Kada po panaikinimui baudžiamų atsirado Lietuviška inteligentija iš ūkininkų, šitie daugumoje nepanorėjo priimti svetimos lenkiškos kalbos; sykiu grįždami prie gryno tautiško idealo, pripažino by kokią svetimą itekmę ant tautos blėdinga ir ėmė garsinti visišką atmetimą lenkystės tautoje. Dabar tai pasirodė visa pragaištinga pasekmė platesnio priėmimo tautoje svetimos kalbos. Daugelis seniaus priėmusių lenkišką kalbą ėmė išsižadėti savo kilmės, stodami už lenkystę ir vadindami save lenkais.

Vienok nuo 1883 metų lietuviška literatūra ir su jaja nauja tautiška idėja platinosi Lietuvoje su nesulaikomu stiprumu. Juo tolyn atsirado vis nauji poetai, rašytojai kalbos, rašytojai apie tautos ūkės vedimą ir pramonę...."

Užbaigsiu Maironio „Lietuvos Istorijos“ žodžiais (pusl. 249):

„Rusiška biūrokratija norėdama priverstinai įbrukti Lietuviams, rusiškas (kirilicą) raides, užgynus 1865 m. lietuviškai lotynišką spaudą ir par 40 metų ją nežmoniškai parsekiodama ir varydama rusinimo sistemą, atidarė akis ir netoli matantiems, parodė pardaug aiškiai, ko galima tikėtis nuo tų globėjų. Lietuvių rašlįava išvyta į Prūsus ir į Ameriką ir tenai cenzūros nevaržoma, stojos nuo karto ant grynai lietuviško pamato. Po 40 metų Rusų biūrokratija suprato savo klaidą: 24 d. balandžio 1904 m. buvo pašalintas lietuviškai — lotyniškos užginiamas; bet grynai tautiškas Lietuvių susipratimas jau buvo užtektinai subrendęs ir atsistojęs ant savo kojų.“

Taigi su rimtaisiais Lietuvos budintojais pasidžiaukim, kad Dievo Apveizda mums, likimo ištremtiems iš tėvynės, leido žymiai prisidėti prie pergalejimo amžinų Lietuvos priešų. Garbingą darbą tėvynei ir toliau dirbsime kaip dirbę... Teisingi žmonės mus įvertins, o kulvarų, karjeristų ar kurtizanų ir kitų tokių menkos vertės nuomonės nepaisykime!

Redakcijos atsakymai.

„Aušros“ 40-ties metų sukaktuvių „Zvaigždės“ numerį, kuriuo turėjo būti Liepos mėnesio leidinys, išleisime tik Rugsėjo mėnesyje. Nekurie rašytojai, kurių straipsnius nenorėtume apleisti, dar nepabaigę rašyti savo referatų. Genus irascibile vatum senovėje sakydavo, o dabar galima pridėti „et scribarum“.

Julei Pranaičiutei, Kaune. Butinai turite paduoti gerą ir sąnų antrašą. Dabartinis Jūsų antrašas visai netikęs, nes tuo antrašu siunčiami laiškai ir siuntiniai prapuola nuo birželio m. pradžios. 1-ą to mėnesio dieną buvo pasiūsta laivakortė (U. S. Lines S. S. America sailing Sept. 26 ir pinigai išlaidoms, 120 dol. tuo pačiu antrašu buvo siūsti 18 birželio per U. S. Lines, paminavojant prepaid passage N 879346; liepos m., pradžioje tuomi antrašu irgi pinigų lėšoms — iš viso 3 siuntiniai. Iš Altmano pasiūsta registruotas brangus paketas. Daugelio laiškų ir tų siuntinių, kaip regim iš Jūsų laiškų, iki 3 d. liepos rašytų, negavote, bet ne per mūsų kaltę. Pasiteiraukite apie laivakortę ir pinigus United States Lines biure Kaune. New York'o vyriausias biuras jau per telegramą pareikalavo nuo jų, kodėl neišmoka pinigų ir neįteikia laivakortės. Greit suseksim laiškų ir siuntinių sulaikytoją. Rašėme ir kunigų Bučio ir Vaičičio adresais. Koks p. Linsenbartienės adresas? Paskiausiai užsakytas knygas išsiuntėm paprastu adresu neregistravę. Butų gerai, kad „Zv.“ ir šiaip knygoms siūsti adresą priduočiumėte kurio knygyno. Tas daug laiko ir grašio užėdytų.

„ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

„Iš Kelionės po Europą ir Aziją.”

DR. M. GUSTAITIS APIE „ IŠ KELIONĖS PO
EUROPA IR AZIJĄ” KNYGĄ:

„Dar Čikagoje budamas jas gavau, peržvelgiau, ir malonų paliko įspūdį. Matyt iš po talentingos rankos išėjo darbas: stilius lengvas, kalba skambi.

Perskaičius šitą veikalą, man prisiminė viena Brooklyne, N. Y. ties Williamsburg pl. reklama — „Edison power pays.” Edisono įiega-elektra, kaip kasdieninis patyrimas tikina, labai apsimoka. Tąjai įiegai aš čionai norėčiau duoti inteligentijos (išminties) prasmę, ir šiuo žvilgsniu pasakyčiau, kad taip-pat gerų rašytojų veikalai jų pirkėjams bei skaitytojams apsimoka. Prie tokių raštų priskaičiau ir minėtąsias Pranaičių Julės knygas. Tai nereikia tų asmenų lyginimo vienas antram. Visai ne, ir ne jų propozicijoje čia svarba. Tik, ištiesų, toje „Kelionėje po Europą ir Aziją” tiek sukrauta istorijos faktų, geografijos žinių ir gražių gamtos vaizdų, beto visur gilauš patrijotizmo pulsas, gaivinąs sveiku švelniausių lietuvių jausmu, kad tai visa gausiai apmoka skaitytoją.

Šiuo raštu gerb. autorė įnešė žymų turtą mūsų literatūros išdan. Nuostabu, kad Bibliografija ligšiol visai to nepastebėjo: anot rusų „pissateli popisyvajut, čitateli počityvajut”,*) o nėra kas recenzijuotų. Šiuo veikalu autorė atrakino sau duris į mūsų raštijos šventynę ir išsyk užima rimtą vietą, kaipo gabi ir daug žadanti rašytoja.

Aprašomoje kelionėje apima labai didelį žemės plotą, kurio tik žymiausias vietas bet gana plačiai aprašytos. Maršruta prasideda nuo Francijos; paskui Belgija, Vokietija ir Lietuva. Toliau per senovės Lietuvių žemes ir Pietų Rusiją keliauja Azijos tyrilaukiais į Turkestaną. Čia aplanko didžiausius miestus, kaipo antai Taškentą, Samarkandą; paskui Bucharos chanatą, Chyvą, Mervą; pervažiuoja Užkaukaziją, Krasnovodską, persikelia per audringą Kaspoją; skersai-išilgai aplanko Kaukazą, supažindindama skaitytoją su jo miestais ir kaimais. Ta visa gam-

*) Rašytojai parašo, skaitytojai paskaito.

tos panorima papildyti etnografiškomis pastabomis apie ten gyvenančias tautas-tautele. Reikia pažymėti, kad tos pastabos yra charakteringos, apibudina dabartinę šalies kultūrą ir siekia praeities, kartais gamtologotos.

Iš Vladikaukazo turistė drauge su savo kelionės palydove (p. Banaityte, savo giminaite) perskriodžia Pietų Rusiją, per Rostovą ties Donu, ir atsiduria Maskvoje. Čia aprašo lietuvių koloniją, jos veikimą ir veikėjus dabar ir praeityje; paskui nupiešia Maskvos istorines žymvietes. Pakeliui aplanko ir aprašo Tverių; pagaliai pasiekia Peterburgą, kurį geriau pažįstanti, nes ten gimnazijos mokslus įjusi ir baigusi. Taigi ir Petrogrado lietuvius dar vaiskesnėmis spalvomis varsoja; taip-pat ir milžiniškųjų sostinės paminklų neaplenkia.

Aprašomąjį veikalą labai pagražina savo įvaivumu ir daile iliustracijos, kurių išviso yra 102; tarp jų daug lietuviškų peizažų, bažnyčių, namų, veikėjų, tipų ir k. Vaizdeliai tiksliai parinkti ir aiškiai atspausdinti.

Sale turiningumo ir rimtos be pretensijų formos pažymėtina Pranaičių Julės didelė pilietiška drąsa: aprašydama tulas lietuvių, lenkų ir k. mokslo bei labdarybės įstaigas greta girtinųjų ypatybių atvirai nurodo silpnąsias jų puses-ydas.

Žinoma nebe ydų ir pačios autorės darbas. Tačiau tos ydos dar nenusistovėjusioje mūsų rašto kalboje yra taip nežymios, kad jos tiršta visumoje.

Vienas-kitas, girdėjęs, prikiša kaipurias šios „Iš kelionės po Europą ir Aziją“ knygose žinias esant persenusias, paimtas iš senų geografijos vadovėlių. Aš to nepatyrčiau, ir ne tame, man rodos, šio veikalo svarba, iškur tos žinios paimtos, nes, anot priešodžio, žinoma, kad „knygos darosi iš knygų.“ bet šios rūšies raštuose svarbiau individualumo antspaudas, autoriaus siela, kuri visą medegą suaudžia į vieną kuną ir jam įakvepia savo dvasią, snlig šių J. Slovackio žodžių:

Iškur ėmiau, ten paėmiau,

By savo spalvą tik daviau.

O šis Pranaičių Julės darbas kaip tik toks veikalas ir yra. Vadinasi tikslas atsiektas....”

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

„ŽVAIGŽDĖS” KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

“IŠ KELIONĖS PO EUROPAŲ IR AZIJĄ”

Parašė PRANAICIŲ JULĖ

TA KNYGA YRA TAI DIDŽIAUSIAS
SAVO RŪŠIES VEIKALAS

Parašyta „Žvaigždės” redaktorės, J. Pranaičiutės. Knyga turi apie 380 puslapių ir papuošta 102 iliustracijomis (paveikslais).

Indomųs toje knygoje aprašymai Prancijos, Belgijos ir Vokietijos žemių, papuošti daugeliu iliustracijų.

Bet indomiausiais, beabejo, yra aprašymai įspudžių iš Tėvynės ir iš senovės Lietuvos žemių, kuriuos vienok viršija aprašymai Vidurinės Azijos, Kaspijos ir Kaukazo žemių ir anų žmonių. Nemažiaus įdomųs aprašymai Maskvos ir Peterburgo, su paminėjimu lietuvių naujokynių istorijos tose vietose.

Kaina	2 dol.
Audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais su pasuksuotais kraštais	3.50

“ Ž V A I G Ž D Ė , ”

3654 RICHMOND ST.,

PHILADELPHIA, PA.

„Žvaigždės” seni skaitytojai!

Padėkit mums praplatinti „Žvaigždės”
žurnalą — mėnesinę, informacijų pilną
knygą.

Metams prenumerata 2 dol.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apsaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida, 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apsaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Binokratai. Apsaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo aparais	2.25
Skuros aparais, paauksuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis	.5
Laisvės Metu. Apsaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštais kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50

Užprašymus ir pinigus „**ŽVAIGDŽĖ**“ 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. adresuokit: